

Beste vrienden van de PE H. Damiaan

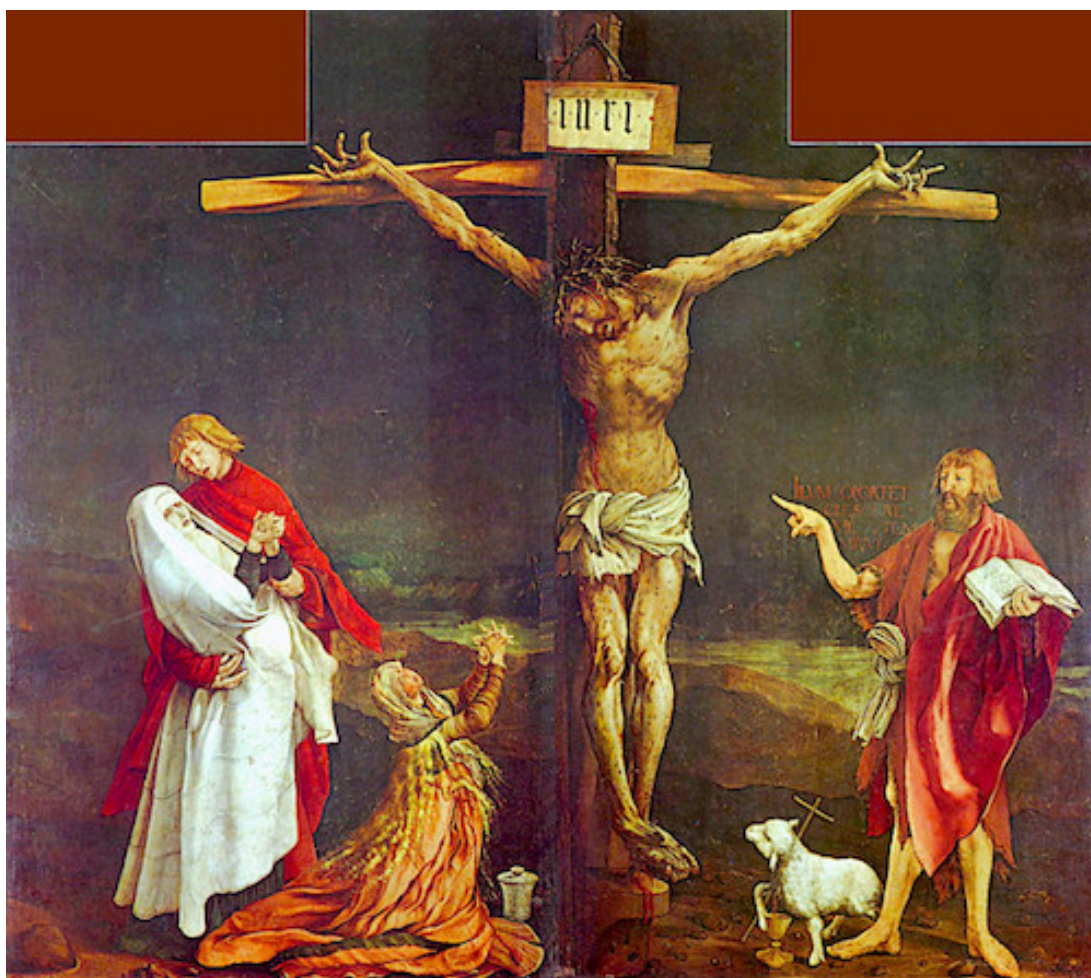
Het is de 2de Zondag van de advent. Overweging bij het Evangelie van deze zondag.

De wiskundige Claude Shannon, die in 2001 stierf, legde in 1948 met zijn "Mathematical Theory of Communication" de basis voor de digitale communicatie. Zijn theorie was gebaseerd op twee functies: AAN en UIT. In het begin van de jaren 50 vond hij bij Bell Laboratories een kleine machine uit die gewoon op zijn bureau stond (hieronder links). Het was een houten koffertje van de grootte van een stevige sigarenkist met aan de buitenkant een schakelaar. Als je de schakelaar aanzette ging het deksel van de koffer open en kwam er een mechanische hand uit die aan de buitenkant de schakelaar terug afzette. Dan trok de hand zich terug in het koffertje en sloot het deksel zich. Dat was de hele operatie. Het was een machine die ontworpen was om maar één ding te doen: zichzelf uitschakelen. Zijn uitvinding noemde hij 'De overbodige machine' (the Useless Machine) en werd later ook 'laat-me-alone-does' (the Leave Me Alone Box) en 'de allermooiste machine' (The Most Beautiful Machine) genoemd. De PC of laptop waarmee jij in de mogelijkheid bent om mijn tekst te lezen gaat op Shannons uitvinding terug.

Claude Shannon, the Useless Machine, 1950', Bell Laboratory *Een latere leuke maar duidelijke remake uit 2003*

Shannon, hoe geniaal ook, was niet de eerste uitvinder van het AAN-UIT principe. Johannes de Doper, één van de centrale figuren in deze Advent, ging hem daarin voor. Hij zag het als zijn taak in beweging te komen en daarna zichzelf uit te schakelen. Niet uit een soort van ziekelijke zelfontkenning of omdat hij zichzelf nutteloos of onbelangrijk vond. Maar Johannes zet zichzelf opzij omdat hij iemand groter ziet. "Na mij komt iemand die veel machtiger is dan ik", zegt hij in het evangelie van deze zondag. Hij kent zijn plek omdat hij gelooft dat Jezus veel meer dan hij in staat zal zijn om te wijzen op wat God aan het doen is in de wereld.

Mathias Grünewald, Isenheimer Altar, 1512-1516, Museum Unterlinden, Colmar

Persoonlijk vind ik een van de indrukwekkendste afbeeldingen van Johannes deze op het beroemde altaarstuk van Isenheim dat Mathias Grünewald in de jaren tussen 1512 en 1516 voor het Antonitenhospitaal schilderde. Grünewald maakt geen historisch beeld. Hij schildert een geloofsgeschiedenis. Daarom zet hij de krachtige, atletische figuur van Johannes de Doper aan de rechterkant van het kruis wat onmogelijk kan. Want volgens de Bijbelse traditie was die allang voor de kruisiging van Christus onthoofd. Kijk even mee als je wil. Voor een ontzagwekkend donker (het 6de uur) en leeg landschap, steekt een kruis af op waarop het misvormde lichaam van Christus is geslagen. Hij heeft op zijn lichaam de builen van een pestlijder. Een vrij actuele Christus dus in volle coronatijd, waarin mensen sterven door een plaag en we elkaar (moeten) mijden als de pest. Grünewald overleed in augustus 1528 trouwens zelf aan de pest in het Duitse Halle.

Alleen al de handen op het doek zijn ronduit geniaal. Want ze vertellen vijf verschillende manieren waarop mensen met het lijden omgaan.

- Die van Maria-Magdalena onderaan zijn totaal ontredderd. 1ste Mogelijkheid om met het lijden om te gaan: niet dus, of totale ontreddering.
- Maria links is terecht lijfbleek want het gaat hier om het ergst denkbare leed: je zoon zien sterven. Maar haar handen zijn helemaal anders, in elkaar gevouwen, als een soort van aanvaarding. 2de mogelijkheid om met het lijden om te gaan: berusten in je lot.
- Johannes de apostel houdt met beide handen Maria stevig vast. Hij ondersteunt haar letterlijk en figuurlijk. 3de Mogelijkheid om met lijden om te gaan. Zoveel mogelijk solidair zijn met de lijdende mens en waar mogelijk troosten.
- Christus handen lijken onnatuurlijk geschilderd. Ze zijn meer een soort van schelp of schaal waar de nagel in schijnt te liggen alsof hij er zo weer uitgenomen kan worden. En dat is precies wat die handen lijken te willen zeggen: je kunt iets in een schaal doen en het er weer uithalen. Deze Jezus heeft zijn lijden aanvaard en verwerkt. Hij neemt

het aan zoals een schaal alles aanneemt wat je erin legt. En hij biedt zijn lijden aan God aan. 4de Mogelijkheid om met het lijden om te gaan. Het actief en bewust verwerken en er doorheen komen.

- Johannes de Doper wijst met zijn rechterhand naar Christus. 5de Mogelijkheid om met je lijden om te gaan: kijken naar hoe Christus geleden heeft, het 'overleefd' heeft en daaruit moed en verrijzenisgeloof halen.

Twee wijsvingers hebben het in de geschiedenis van de kunst ontzettend ver geschopt. De bekende wijsvinger van God op het plafond van de Sixtijnse kapel door Michelangelo. En deze beroemde wijsvinger van Johannes de Doper op het Isenheimer Altar. Overduidelijk een wijsvinger die veel te groot is, zelfs groter dan zijn gezicht. Eigenlijk past de grootte van zijn hand precies qua afmeting bij het lichaam van Jezus. En dat zegt iets heel dieps: waar iemand van Christus getuigt, waar onze woorden en onze daden naar Hem verwijzen, daar komt Hij zelf aanwezig. De grote katholieke theoloog Hans Urs von Balthasar heeft van zichzelf gezegd dat zijn werk niets anders moest zijn dan dat: een Johannesvinger die naar Christus wijst. Er hing een reproductie van dit schilderij voor hem op zijn werktafel.

Grünwald schildert een Johannes die zichzelf volkomen ziet in het gefocust zijn op de Messias. Op de achtergrond, maar moeilijk leesbaar, schrijft de schilder een citaat van de Doper uit het evangelie van Johannes de evangelist: "Illum oportet crescere, me autem minui" (Hij moet groter worden, maar ik moet kleiner worden - Joh 3, 30). Een citaat om aan te duiden hoe De Doper zichzelf zag. Overigens begrijpt ook Grünwald zijn eigen missie zo, want het gezicht van Johannes is een zelfportret van de schilder. Natuurlijk valt er nog spannend verder te vertellen over het boek dat hij vasthoudt of over het lam waaruit bloed vloeit, maar het is die sterke wijsvinger die het meest fascineert en alle aandacht trekt en mij en jou de vraag stelt of onze woorden en daden verwijzen naar Christus en of er door mijn en jouw manier van leven iets van Christus duidelijk wordt voor andere mensen. Want dan pas heeft zijn geboorte straks en het lijdensverhaal dat erop volgt zin.

Denis Peterson °1944, Ashes to Ashes - Acryl- en olieverf op doek 101,5 x 101,5 cm

Ook in de moderne kunst tref je – zij het dan eerder uitzonderlijk – af en toe een kunstenaar die net als Johannes verwijst naar Jezus. Bijvoorbeeld het schilderij van de New Yorkse kunstenaar Denis Peterson "Ashes to ashes" (Stof tot stof). Peterson is een hyperrealist.

Hyperrealisme was vooral in de jaren 60 en 70 een stijl waarin de werkelijkheid op een zo realistisch en neutraal mogelijke manier werd weergegeven. Dit werk is acryl- en olieverf op doek. Zo levensecht dat mensen die het schilderij zien niet geloven dat het geen foto is en het willen aanraken (wat niet meer kan, want het zit in een privécollectie), terwijl ze in het echt om een grote boog rond de man zouden heenlopen.

Peterson geeft de zwerver, zoals je er in New York om de honderd en in Antwerpen om de driehonderd meter één aantreft, een uiterlijk waarin hij op subtiële manier naar Christus verwijst. Met baard en lange haren. En met een bewuste keuze voor blauw, vanouds de kleur voor het menselijke van God in de religieuze kunst. Net als Christus wordt deze mens vijandig of onverschillig benaderd. En waar bij Grünewald de achtergrond zwart en dreigend is en de figuur van Christus in zijn lijden daardoor scherp naar voren komt, is er bij Peterson de opvallend witte leegte die de lage tegen de grond gedrukte positie en de zeer lage status van de man benadrukken. Kleuren en tonen zijn in een getemperde bijna neutrale belichting in een volkomen steriele setting. Maar net zomin als Grünewald wil Peterson medelijden opwekken. Alleen de mens laten zien. Bij Peterson vanuit een Bijbelse connotatie in Genesis 3, 19: je bent stof en tot stof keer je terug. Bij Grünewald vanuit de overtuiging dat de Zoon van God met de dood niet eindigt. Het werk van Peterson suggereert dat de man op sterven na dood is of misschien al overleden. Iedereen kan hem zien liggen, maar niemand trekt het zich aan. De man leeft op straat maar de sportschoenen dragen het logo van Nike. De kunstenaar verwijst naar reclame en de druk die deze op mensen uitoefent om mee te doen aan de consumptiemaatschappij. The Star is een sensatieblad. Een half geklede vrouw naast de (moeilijk) leesbare kop "ik vermoord onze 4 kinderen". Vrij ironisch als je de eenzaamheid van deze man bedenkt.

Het evangelie zegt: "Johannes liep in een jas van kameelhaar, en hij had een leren riem om. Hij leefde van sprinkhanen en honing." Geen appetijtelijk dieet, dat je evenwel niet gastronomisch maar spiritueel moet begrijpen. In de oudheid waren sprinkhanen een teken van totale vernietiging, van de pest, van volledig verlies. Waar een zwerm sprinkhanen neerstreek bleef geen blad of zaadje nog over. Sprinkhanen betekenen vernietiging, hongersnood tot in het jaar daarop. Corona tot diep in 2021. Honing daarentegen staat voor overvloed, zoals in het "land van melk en honing". Honing was in de oudheid een krachtig symbool van overvloedige zegeningen van God. Het Johannesdieet staat dus voor de twee kanten van het leven: goede en slechte tijden, winst en verlies, vreugde en verdriet. Het staat tegelijk voor ons eigen dieet. Ieder van ons heeft in zijn leven minstens een paar porties honing en niemand van ons komt het leven door zonder een paar sprinkhanen te moeten inslikken.

Maar het schilderij van Peterson toont ons een man die uitsluitend leeft van sprinkhanen. Grünewald leert ons vandaag zoals de Doper verwijzen naar Christus. Peterson leert ons om Hem ook te herkennen in de minste van de mensen. Maar daar zal je in deze tijd voor Welzijnszorg alleen maar in slagen als jij je oefent om af en toe jouw bewogenheid AAN te zetten en jouw vanzelfsprekende comfort UIT. Tenzij jij verkiest om je terug te trekken in een Leave Me Alone Box. Want dan word je een Useless Machine. Maar ik weet gelukkig zeker dat geen van mijn lezers zo denkt. (Ronald Sledsens)

Als jij gelovige, andersgelovige, twijfelaar of atheïst bent kan je de tekst van het evangelie nu lezen.

Evangelie: Marcus 1,1-8: Hier begint het goede nieuws over Jezus Christus, de Zoon van God. In het boek Jesaja staan deze woorden van God: 'Ik stuur mijn boodschapper vooruit. Hij moet de weg vrijmaken. Hij roept in de woestijn: Opzij voor de Heer! Maak de weg klaar voor de Heer!' Die woorden gaan over Johannes de Doper. Hij leefde in de woestijn. Daar zei hij tegen de mensen: 'Begin een nieuw leven en laat je dopen. Dan zal God je zonden vergeven.' Alle mensen uit Judea en Jeruzalem kwamen naar Johannes toe. Ze zeiden: 'We hebben spijt van alles wat we verkeerd gedaan hebben.' En Johannes doopte hen in de rivier de Jordaan. Johannes liep in een jas van kameelhaar, en hij had een leren riem om. Hij leefde van sprinkhanen en honing. Johannes vertelde de mensen iets bijzonders. Hij zei: 'Na mij komt

iemand die veel machtiger is dan ik. Ik ben niet eens goed genoeg om zijn schoenen uit te trekken. Ik heb jullie gedoopt met water. Maar hij zal jullie dopen met de heilige Geest.'